

L. eleg. g.
558. mm

KÉTNYELVŰ KLASSIKUS KÖNYVTÁR

E. T. A. HOFFMANN

GLUCK LOVAG
RITTER GLUCK

58

LANTOS · R · T ·
BUDAPEST
MUZEUM KÖRUT · 3 ·

Országos Széchényi Könyvtár

24.251.

KÉTNYELVŰ KLASSZIKUS KÖNYVTÁR
58. SZÁM.

E. T. A. HOFFMANN
GLUCK LOVAG
RITTER GLUCK

AZ EREDETI TELJES SZÖVEG ÉS HŰ MAGYAR FORDÍTÁSA

NÉMETBŐL FORDITOTTA
OZEBE GYULA

BUDAPEST, 1925. LANTOS R.-T. KIADÁSA

Ritter Gluck.¹⁾

Eine Erinnerung aus dem Jahre 1809.²⁾

Der Spätherbst in Berlin hat gewöhnlich noch einige schöne Tage. Die Sonne tritt freundlich aus dem Gewölk hervor, und schnell verdampft die Nässe in der lauen Luft, welche durch die Strassen weht. Dann sieht man eine lange Reihe, buntgemischt — Elegants, Bürger mit der Hausfrau und den lieben Kleinen in Sonntagskleidern, Geistliche, Jüdinnen, Referendare, Freudenmädchen, Professoren, Putzmacherinnen, Tänzer, Offiziere u. s. w. durch die Linden nach dem Tiergarten³⁾ ziehen. Bald sind alle Plätze bei Klaus und Weber besetzt; der Mohrrübenkaffee dampft, die Elegants zünden ihre Zigaros an, man spricht, man streitet über Krieg und Frieden, über die Schuhe der Mad. Bethmann,⁴⁾ ob sie neulich grau oder grün waren, über den geschlossenen Handelsstaat⁵⁾ und böse Groschen u. s. w., bis alles in eine Arie aus «Fanchon⁶⁾ zerfließt, womit eine verstimmte Harfe, ein paar nicht gestimmte Violinen, eine lungensüchtige Flöte und ein spasmatisher Fagott sich und die Zuhörer quälen. Dicht an dem Geländer, welches den Weberschen Bezirk von der Heerstrasse trennt, stehen mehrere kleine runde Tische und Gartenstühle; hier atmet man freie Luft, beobachtet die Kommenden und Gehenden, ist entfernt von dem kakophonischen Getöse jenes vermaledeiten Orchesters: da setze ich mich hin, dem leichten Spiel meiner

Gluck lovag.

Emlékezés 1809-ből.

A berlini késő ősznek még rendesen van néhány szép napja. A nap barátságosan bujik ki a felhők mögül s az utcákon lengő langyos levegő nedvessége gyorsan elpárolog. Aztán hosszú embersort látni utban a Hársakon át az Állatkertbe, vegyest — divatfiakat, polgárokat az ünneplőbe öltözött asszonnyal s kedves kicsikékkal, lelkészeket, zsidónőket, törvényszéki jegyzőket, utcalányokat, professzorokat, divatárusnőket, táncosokat, katonatiszteket stb. Klausnál és Webernél egy-kettőre minden hely el van foglalva; párolog a murokrépakává, a divatfiak szivarra gyujtanak, az emberek beszélgetnek, vitatkoznak háboruról, békéről, madame Bethmann cipőjéről, szürke volt-e legutóbb vagy zöld, az egységes kereskedőállamról s a gonosz garasról stb., míg végre minden szétfoszlik a «Fanchon» egyik áriájába, amellyel egy lehangolódott hárfa, egy pár hangolatlan hegedű, egy tüdővésztes flóta s egy görcsökben rángatózó fagott kinozza magát s a hallgatókat, Mindjárt a korlátnál, amely Weber helyiségét az országuttól elválasztja, több kis kerek asztal és kerti szék áll; itt friss levegőt szív az ember s figyeli a járóelőket, messze van annak az átkozott zene-karnak a zürzavaros lármájától: ideülök s átengedem magam képzeletem könnyed játékának, mely baráti alakokat

Phantasie mich überlassend, die mir befreundete Gestalten zuführt, mit denen ich über Wissenschaft, über Kunst, über alles, was dem Menschen am teuersten sein soll, spreche. Immer bunter und bunter wogt die Masse der Spaziergänger bei mir vorüber, aber nichts stört mich, nichts kann meine phantastische Gesellschaft verscheuchen. Nur das verwünschte Trio eines höchst niederträchtigen Walzers reisst mich aus der Traumwelt. Die kreischende Oberstimme der Violine und der Flöte und des Fagotts schnarrenden Grundbass allein höre ich; sie gehen auf und ab, fest aneinanderhaltend in Oktaven, die das Ohr zerschneiden, und unwillkürlich, wie jemand, den ein brennender Schmerz ergreift, ruf' ich aus:

«Welche rasende Musik! die abscheulichen Oktaven!»

— Neben mir murmelt es:

«Verwünschtes Schicksal! schon wieder ein Oktavenjäger!»

Ich sehe auf und werde nun erst gewahr, dass, von mir unbemerkt, an demselben Tisch ein Mann Platz genommen hat, der seinen Blick starr auf mich richtet, und von dem nun mein Auge nicht wieder loskommen kann.⁷⁾

Nie sah ich einen Kopf, nie eine Gestalt, die so schnell einen so tiefen Eindruck auf mich gemacht hätten. Eine sanft gebogene Nase schloss sich⁸⁾ an eine breite, offene Stirn, mit merklichen Erhöhungen über den buschigen, halbgrauen Augenbraunen, unter denen die Augen mit beinahe wildem, jugendlichem Feuer (der Mann mochte über fünfzig sein) hervorblitzten. Das weichgeformte Kinn stand in seltsamem Kontrast mit dem geschlossenen Munde, und ein skurriles Lächeln, hervorgebracht durch das sonderbare Muskelspiel in den eingefallenen Wangen, schien sich aufzulehnen gegen den tiefen, melancholischen Ernst, der auf der Stirn ruhte. Nur wenige graue Löckchen lagen hinter den grossen, vom Kopfe abstehenden Ohren. Ein sehr weiter, moderner Überrock hüllte die grosse hagere

hoz elé, kikkel elbeszélgetek tudományról, művészetről, mindenről, ami az embernek a legdrágább. Mind tarkábban és tarkábban hömpölyög tova előttem a sétálók tömege, de engem semmi se zavar, semmi se bírja elriasztani képzeleti társaságomat. Csak egy egészen gyalázatos valcer átkozott triója ragad ki az álomvilágból. Csak a hegedű és flóta rikoltó magas hangját s a fagott recsegős basszusát hallom; fülhasogató oktávokban, szorosan összetartva mennek hol le, hol föl s én önkéntelenül, mint akit égő fájdalom ér, felkiáltok:

«Mily örült zene! fertelmes oktávok!»

Mellettem valaki mormogja:

«Átkozott sors! már megint egy oktávadász!»

Felpillantok s csak most veszem észre, hogy figyelmeimet kikerülve, egy férfi foglalt helyet ugyanannál az asztalnál, aki mereven rám szegezi tekintetét s akiről most már nem bírom levenni a szemem.

Sose láttam fejet, sem alakot, amely oly gyorsan akkora mély hatást gyakorolt volna rám. Szelidhajlásu orr folytatódott egy széles, nyílt homlokban, amelyen föltűnő dudorodások voltak a bozontos, őszes szemöldök fölött, amely alól szinte szilaj, fiatalos tűzű szem villogott ki (a férfi úgy tul az ötvenen lehetett). A lágyvonalu áll különös ellentétben állott a zárt ajakkal s valami bohókás mosoly, melyet a beesett arcon a különös izomjáték idézett elő, lázadónak tetszett a homlokon nyugvó mélabus, mély komolyság ellen. Gyér ősz fürtök lógtak elálló, nagy füle mögött. Igen bő, újmódi felöltő burkolta be a magas sovány alakot. Amint tekintetem ráesett, lesütötte szemét s folytatta azt a munkát, amelyben felkiáltásom valószínűleg megzavarta. Tudniillik látható kedvteléssel dohányt üritgetett különféle kis

Gestalt ein. Sowie mein Blick auf den Mann traf, schlug er die Augen nieder und setzte das Geschäft fort, worin ihn mein Ausruf wahrscheinlich unterbrochen hatte. Er schüttete nämlich aus verschiedenen kleinen Tüten mit sichtbarem Wohlgefallen Tabak in eine vor ihm stehende grosse Dose und feuchtete ihn mit rotem Wein aus einer Viertelflasche an. Die Musik hatte aufgehört; ich fühlte die Notwendigkeit, ihn anzureden.

«Es ist gut, dass die Musik schweigt», sagte ich; «das war ja nicht auszuhalten.»

Der Alte warf mir einen flüchtigen Blick zu und schüttete die letzte Tüte aus.

«Es wäre besser, dass man gar nicht spielte»; nahm ich nochmals das Wort, «Sind Sie nicht meiner Meinung?»

«Ich bin gar keiner Meinung», sagte er. «Sie sind Musiker und Kenner von Profession»...

«Sie irren; beides bin ich nicht. Ich lernte ehemals Klavierspielen und Generalbass,⁹⁾ wie eine Sache, die zur guten Erziehung gehört, und da sagte man mir unter anderm, nichts mache einen widrigern Effekt, als wenn der Bass mit der Oberstimme in Oktaven fortschreite. Ich nahm das damals auf Autorität an und habe es nachher immer bewährt gefunden.»

«Wirklich?» fiel er mir ein, stand auf und schritt langsam und bedächtig nach den Musikanten hin, indem er öfters, den Blick in die Höhe gerichtet, mit flacher Hand an die Stirn klopfte, wie jemand, der irgendeine Erinnerung wecken will. Ich sah ihn mit den Musikanten sprechen, die er mit gebietender Würde behandelte. Er kehrte zurück, und kaum hatte er sich gesetzt, als man die Ouvertüre der «Iphigenia in Aulis» zu spielen begann.

Mit halbgeschlossenen Augen, die verschränkten Arme auf den Tisch gestützt, hörte er das Andante; den linken Fuss leise bewegend, bezeichnete er das Eintreten der Stimmen: jetzt erhob er den Kopf — schnell warf er den

zacskókból egy előtte álló nagy szelencébe s egy egynegyedes üvegből vörösborral öntözte. A zene abbahagyta; szűkségét éreztem, hogy megszólítsam:

— Szerencse, hogy a zene elhallgatott, — mondtam — türehetetlen volt.

Az öreg egy futó pillantást vetett rám s kiürítette az utolsó zacskót.

— Jobb volna, ha egyáltalán nem játszanának — kezdtem még egyszer. — Nem ez az ön nézete is?

— Nekem egyáltalán nincs nézetem, — szólt. — Ön hivatásos zenész és szakértő...

— Téved, egyik sem vagyok. Valamikor tanultam zongorázni s generálbasszust, mint olyasmit, ami a jóneveltséghez tartozik s akkor egyebek közt azt mondták, semminek sincs olyan visszataszító hatása, mintha a basszus a felső hanggal oktávban halad. Akkor ezt a tekintély alapján elfogadtam s utóbb mindig igazolva találtam.

— Csakugyan? — vágott közbe; felállt s lassan, megfontoltan a zenészek felé tartott, közben, magasba szegzett tekintettel, tenyerével többször homlokára csapott, mint aki valami emléket akar felidézni. Láttam, hogy a zenészekkel beszél, kikkel parancsoló méltósággal bánt. Vissza-jött s alighogy leült, elkezdték az «Iphigenia Aulisban» nyitányát játszani.

Félig zárt szemmel, keresztbefont karral, az asztalra támaszkodva hallgatta az andantét; ballábát halkán mozgatva jelezte a szólamok bevágását: majd felkapta a fejét, — gyorsan körülnézett, — balkeze kifeszített ujjai-

Blick umher — die linke Hand mit auseinandergespreizten Fingern ruhte auf dem Tische, als greife er einen Akkord auf dem Flügel, die rechte Hand hob er in die Höhe: es war ein Kappellmeister, der dem Orchester das Eintreten des andern Tempo's angibt — die rechte Hand fällt, und das Allegro beginnt! — Eine brennende Röte fliegt über die blassen Wangen; die Augenbraunen fahren zusammen auf der gerunzelten Stirn, eine innere Wut entflammt den wilden Blick mit einem Feuer, das mehr und mehr das Lächeln wegzehrt, das noch um den halbgeöffneten Mund schwebte. Nun lehnt er sich zurück, hinauf ziehen sich die Augenbraunen, das Muskelspiel auf den Wangen kehrt wieder, die Augen erglänzen, ein tiefer, innerer Schmerz löst sich auf in Wollust, die alle Fibern ergreift und krampfhaft erschüttert — tief aus der Brust zieht er den Atem,¹⁰⁾ Tropfen stehen auf der Stirn;¹¹⁾ er deutet das Eintreten des Tutti¹²⁾ und andere Hauptstellen an; seine rechte Hand verlässt den Takt nicht,¹³⁾ mit der linken holt er sein Tuch hervor und fährt damit über das Gesicht. — So belebte er das Skelett, welches jene paar Violinen von der Ouvertüre gaben, mit Fleisch und Farben. Ich hörte die sanfte, schmelzende Klage, womit die Flöte emporsteigt, wenn der Sturm der Violinen und Bässe ausgetobt hat und der Donner der Pauken schweigt; ich hörte die leise anschlagenden Töne der Violoncelle, des Fagotts, die das Herz mit unnennbarer Wehmut erfüllen; das Tutti kehrt wieder, wie ein Riese hehr und gross schreitet das Unisono¹⁴⁾ fort, die dumpfe Klage erstirbt unter seinen zermalmenden Tritten. —

Die Ouvertüre war geendigt; der Mann liess beide Arme herabsinken und sass mit geschlossenen Augen da, wie jemand, den eine übergrosse Anstrengung entkräftet hat. Seine Flasche war leer; ich füllte sein Glas mit Burgunder, den ich unterdessen hatte geben lassen. Er seufzte tief auf, er schien aus einem Traume zu erwachen. Ich

val az asztalon nyugodott, mintha egy akkordot fogna a zongorán, jobbkezét felemelte: karnagy volt, aki a zenekarnak a másik tempó kezdetét jelzi — a jobbkez lecsap s kezdődik az allegro! — Égő pir száll sápadt arcára. Szemöldöke az összeráncolt homlokon összerándul, valami belső düh a szilaj tekintetet tüzre lobbantja, mely mindjobban felemésztí azt a mosolyt, amely még a félig nyitott száj körül lebegett. Majd hátradől, szemöldöke felhúzódik, arcára vissztér az izomjáték, szeme felragyog, valami mély, benső fájdalom kéjes érzésbe olvad, mely minden rostját átjárja s görcsösen megrázza, mélyen lélezkzik, izzadság veri ki homlokát; jelzi a tutti kezdetét s egyéb fontos részletet; jobbkeze ütenyt tart, baljával kendőt vesz elő s letörli vele az arcát. Így vitt eleven hust és szint abba a vázba, melyet az az egypár hegedű nyújtott a nyitányból. Hallgattam a szelid, olvadó panaszt, amellyel a flóta felfelé szárnyal, mikor a hegedűk és bőgők vihara kitombolta magát s a dobok mennydörgése elnémul; hallgattam a gordonkák, a fagott halkan kezdődő hangját, mely a szívet megnevezhetetlen bánattal tölti el; ismétlődik a tutti, fenséges, nagy óriásként halad tova az unisono, a tompa panasz elhal tipró léptei alatt.

A nyitány véget ért; a férfi mindkét karját lelógatva s lehunyt szemmel úgy ült ott, mint akit valami tulajdonságos erőfeszítés kimerített. Üvegje üres volt, poharába burgundit öntöttem, melyet közben hozattam. Nagyot sóhajtott, mintha álomból ébredt volna. Megkínáltam, igyék; minden teketória nélkül megtette s miközben a teli poharat egy huzásra kiitta, felkiáltott: — Meg vagyok elégedve az előadással! a zenekar kitett magáért!

nötigte ihn zum Trinken; er tat es ohne Umstände, und indem er das volle Glas mit einem Zuge hinunterstürzte, rief er aus: «Ich bin mit der Aufführung zufrieden! Das Orchester hielt sich brav!»

«Und doch,» nahm ich das Wort — «doch wurden nur schwache Umrisse eines mit lebendigen Farben ausgeführten Meisterwerks gegeben.»

«Urteile ich richtig? — Sie sind kein Berliner!»

«Ganz richtig; nur abwechselnd halte ich mich hier auf.»

«Der Burgunder ist gut, aber es wird kalt.»

«So lassen Sie uns ins Zimmer gehen und dort die Flasche leeren.»

«Ein guter Vorschlag.¹⁵⁾ — Ich kenne Sie nicht, dafür kennen Sie mich aber auch nicht. Wir wollen uns unsere Namen nicht abfragen: Namen sind zuweilen lästig. Ich frinke Burgunder, er kostet mich nichts, wir befinden uns wohl beieinander, und damit gut!»

Er sagte dies alles mit gutmütiger Herzlichkeit. Wir waren ins Zimmer getreten; als er sich setzte, schlug er den Überrock auseinander, und ich bemerkte mit Verwunderung, dass er unter demselben eine gestickte Weste mit langen Schössen, schwarzsamtne Beinkleider und einen ganz kleinen, silbernen Degen trug. Er knöpfte den Rock sorgfältig wieder zu.

«Warum fragten Sie mich, ob ich ein Berliner sei?» begann ich.

«Weil ich in diesem Falle genötigt gewesen wäre, Sie zu verlassen.»

«Das klingt rätselhaft.»

«Nicht im mindesten, sobald ich Ihnen sage, dass ich — nun, dass ich ein Komponist bin.»

«Noch immer errate ich Sie nicht.»

«So verzeihen Sie meinen Ausruf vorhin; denn ich

— Pedig, — szóltam — pedig csak halvány körvonalait adta egy eleven színekkel készült mesterműnek.

— Helyes az ítéletem? Ön nem berlini!

— Egészen helyes; csupán időnként tartózkodom itt.

— A burgundi jó, de hűvösödik.

— Akkor gyerünk a szobába s ürítsük ki ott az üveget.

— Okos beszéd. Én nem is ismerem önt, ennek fejében azonban ön se ismer engem. Ne kérdezzük egymás nevét, nevek néha csak terhek. Burgundit iszom, nem kerül pénzembe, jól érezzük magunkat egymás társaságában, — ennyi elég!

Mindezt nyájas szívésséggel mondta. Bementünk a szobába; mikor leült, felöltőjét széttárta s csodálkozva vettem észre, hogy alatta hosszuszárnyu himzett mellényt viselt fekete bársonynadrággal s egészen kicsi, ezüst kardot. Gondosan begombolta újra a kabátot.

— Miért kérdezte tőlem, hogy berlini vagyok-e? — kezdtem.

— Mert abban az esetben kénytelen lettem volna önt itthagyni.

— Rejtélyesen hangzik.

— A legkevésbé sem, mihelyst megmondom, hogy — nos, hogy zeneszerző vagyok.

— Még mindig nem értem önt.

— Akkor bocsásson meg előbbi kifakadásomért; ugyanis látom, egyáltalán nincs fogalma Berlinről s a berliniekről.

sehe, Sie verstehen sich ganz und gar nicht auf Berlin und auf Berliner.»

Er stand auf und ging einigemal heftig auf und ab; dann trat er ans Fenster und sang kaum vernehmlich den Chor der Priesterinnen aus der «Iphigenia in Tauris», indem er dann und wann bei dem Eintreten der Tutti an die Fensterscheiben klopfte. Mit Verwundern bemerkte ich, dass er gewisse andere Wendungen der Melodien nahm, die durch Kraft und Neuheit frappierten. Ich liess ihn gewähren. Er hatte geendigt und kehrte zurück zu seinem Sitz. Ganz ergriffen von des Mannes sonderbarem Benehmen und den phantastischen Äusserungen eines seltenen musikalischen Talents, schwieg ich. Nach einer Weile fing er an:

«Haben Sie nie komponiert?»

«Ja; ich habe mich in der Kunst versucht; nur fand ich alles, was ich, wie mich dünkte, in Augenblicken der Begeisterung geschrieben hatte, nachher matt und langweilig; da liess ich's denn bleiben.»

«Sie haben unrecht getan; denn schon, dass Sie eigne Versuche verwarfen, ist kein übles Zeichen Ihres Talents. Man lernt Musik als Knabe, weil's Papa und Mama so haben wollen; nun wird darauf los geklimpert und gegeigt; aber unvermerkt wird der Sinn empfänglicher für Melodie. Vielleicht war das halbvergessene Thema eines Liedchens, welches man nun anders sang, der erste eigne Gedanke, und dieser Embryo, mühsam genährt von fremden Kräften, genas zum Riesen, der alles um sich her aufzehrte und in sein Mark und Blut¹⁶⁾ verwandelte! — Ha, wie ist es möglich, die tausenderlei Arten, wie man zum Komponieren kommt, auch nur anzudeuten! — Es ist eine breite Heerstrasse, da tummeln sich alle herum und jauchzen und schreien: «Wir sind Geweihte! wir sind am Ziel!» — Durchs elfenbeinerne Tor kommt man ins Reich der Träume; wenige sehen das Tor einmal, noch wenigere

Felkelt, néhányszor hevesen fel s alá járt, aztán az ablakhoz lépett s alig hallhatóan énekelte a papnők karát az «Iphigenia Taurisban»-ból, miközben itt-ott a tutti kezdeténél az ablaktáblán dobolt. Csodálkozva vettem észre, hogy a dallamoknak bizonyos eltérő, meglepő erejű s ujságu fordulatot adott. Hagytam. Befejezte s visszaült helyére. A férfi különös viselkedésének s egy ritka zenei tehetség fantasztikus nyilvánulásainak hatása alatt hallgattam. Kis vártatva elkezdte:

— Sose szerzett zenét?

— De igen, megpróbálkoztam a művészettel, csak hogy amit, mint véltem, az ihlet percében irtam, utóbb erőtlennek és unalmasnak találtam; erre abbahagytam.

— Nem jól tette; mert már maga az, hogy saját kísérleteit eldobta, nem rossz jele tehetségének. Gyerekkorunkban papa meg mama kedvéért tanulunk zenét; nekiesünk hát s zörögtetjük a zongorát és hegedüt; azonban érzékünk észrevétlenül mind fogékonyabbá válik a dallam iránt. Talán egy kis dal félig elfeledett témája, melyet most már másképen énekeltünk, volt első saját gondolatunk s ez az embrio, mely idegen erőből nagynehezen táplálkozott, cseperedett óriássá, mely maga körül mindent felemésztett s saját husává és vérévé változtatott! Ó, hogy is lehetne csak sejtetni is azt az ezerféle módot, ahogy az ember a zeneszerzéshez jut! Van egy széles országot, ezen futkos, ujjong és kiabál mindenki: Beavatottak vagyunk! célhoz értünk! Az elefántcsontkapun át jutni álmországba, kevesen látják meg a kaput egyszer, még kevesebben lépnek be rajta!

gehen durch! — Abenteuerlich sieht es hier aus. Tolle Gestalten schweben hin und her, aber sie haben Charakter — eine mehr wie die andere. Sie lassen sich auf der Heerstrasse nicht sehen, nur hinter dem elfenbeinernen Tor sind sie zu finden. Es ist schwer, aus diesem Reiche zu kommen; wie vor Alzizens¹⁷⁾ Burg versperren die Ungeheuer den Weg — es wirbelt — es dreht sich — viele verträumen den Traum im Reiche der Träume — sie zerfliessen im Traum — sie werfen keinen Schatten mehr, sonst würden sie am Schatten gewahr werden den Strahl, der durch dies Reich fährt; aber nur wenige, erweckt aus dem Traume, steigen empor und schreiten durch das Reich der Träume — sie kommen zur Wahrheit — der höchste Moment ist da: die Berührung mit dem Ewigen, Unausprechlichen! — Schaut die Sonne an, sie ist der Dreiklang, aus dem die Akkorde, Sternen gleich, herabschiessen und Euch mit Feuerfaden umspinnen. — Verpuppt im Feuer liegt ihr da, bis sich Psyche¹⁸⁾ emporschwingt in die Sonne.» —

Bei den letzten Worten war er aufgesprungen, warf den Blick, warf die Hand in die Höhe. Dann setzte er sich wieder und leerte schnell das ihm eingeschenkte Glas. Es entstand eine Stille, die ich nicht unterbrechen mochte, um den ausserordentlichen Mann nicht aus dem Geleise zu bringen. Endlich fuhr er beruhigter fort:

«Als ich im Reich der Träume war, folterten mich tausend Schmerzen und Ängste! Nacht war's, und mich schreckten die grinsenden Larven der Ungeheuer, welche auf mich einstürmten und mich bald in den Abgrund des Meeres versenkten, bald hoch in die Lüfte emporhoben. Da fuhren Lichtstrahlen durch die Nacht, und die Lichtstrahlen waren Töne, welche mich umfingen mit lieblicher Klarheit. — Ich erwachte von meinen Schmerzen und sah ein grosses, helles Auge, das blickte in eine Orgel, und wie es blickte, gingen Töne hervor und schimmerten und um-

Kalandos egy hely ez. Bolondos alakok libegnek ide-oda, de jellegzetesek egyik jobban, mint a másiknak. Az országúton nem láthatók, csak az elefántcsontkapun belül találhatók. Nehéz kijutni ebből az országból, mint Alzina vára előtt, a szörnyek elzárják az utat, van kavargás, van forgás, sokan elálmodják az álmot álomországban — álomba foszlanak — nem vetnek többé árnyékot, különben észrevennék az árnyékról azt a sugarat, amely ezt az országot bevilágítja; azonban csak kevesen szállnak föl, álmukból fölébredve s kelnek át álomországon, — eljutnak az igazsághoz, — itt a legfenségesebb pillanat: az Örökkévalóval, a Kimondhatatlannal való találkozás! Nézzétek a napot, ez az a hármass hangzat, amelyből az akkordok csillag módjára lecsapnak s tűzfonallal fonnak körül. Tűzbe gubózva feküsztek alant, míg Psyche a napba száll föl.

Az utolsó szavaknál már talpon volt, tekintetét s kezét a magasba emelte. Aztán újra leült s hirtelen kiitta a neki töltött poharat. Csend támadt, melyet nem akartam megzavarni, hogy a rendkívüli embert ki ne zökkentsem a kerékvágásból. Végre nyugodtabban folytatta:

— Mikor álomországban voltam, ezer kín és félelem gyötört! Éjszaka volt, rémitett a szörnyek vicsorgó lárvája, melyek rám rontottak s hol a tenger fenekére meritettek, hol magasan a levegőbe emeltek. Ekkor fénysugarak löveltek át az éjen s a fénysugarak hangok voltak, melyek kedves világossággal fogtak körül. Felébredtem fájdalmamból s egy nagy, fénylő szemet láttam; egy orgonába nézett bele s amint belenézett, hangok törtek elő és csillogtak s fenséges akkordokba fonódtak össze, amilyenekről fogalmam

schlangen sich in herrlichen Akkorden, wie ich sie nie gedacht hatte. Melodien strömten auf und nieder, und ich schwamm in diesem Strom und wollte untergehen; da blickte das Auge mich an und hielt mich empor über den brausenden Wellen. — Nacht wurde es wieder, da traten zwei Kolosse in glänzenden Harnischen auf mich zu: Grundton und Quinte! sie rissen mich empor, aber das Auge lächelte: «Ich weiss, was deine Brust mit Sehnsucht erfüllt; der sanfte, weiche Jüngling Terz wird unter die Kolosse treten; du wirst seine süsse Stimme hören, mich wieder sehen, und meine Melodien werden dein sein.» —

Er hielt inne.

«Und Sie sahen das Auge wieder?»

«Ja, ich sah es wieder! — Jahrelang seufzt' ich im Reich der Träume — da — ja da! Ich sass in einem herrlichen Tal und hörte zu, wie die Blumen miteinander sangen. Nur eine Sonnenblume schwieg und neigte traurig den geschlossenen Kelch zur Erde. Unsichtbare Bande zogen mich hin zu ihr — sie hob ihr Haupt — der Kelch schloss sich auf, und aus ihm strahlte mir das Auge entgegen. Nun zogen die Töne wie Lichtstrahlen aus meinem Haupte zu den Blumen, die begierig sie einsogen. Grösser und grösser wurden der Sonnenblume Blätter — Gluten strömten aus ihnen hervor — sie umflossen mich — das Auge war verschwunden und ich im Kelche.» —

Bei den letzten Worten sprang er auf und eilte mit raschen, jugendlichen Schritten zum Zimmer hinaus. Vergebens wartete ich auf seine Zurückkunft; ich beschloss daher, nach der Stadt zu gehen.

Schon war ich in der Nähe des Brandenburger Torres, als ich in der Dunkelheit eine lange Figur hinschreiten sah und alsbald meinen Sonderling wiedererkannte. Ich redete ihn an:

«Warum haben Sie mich so schnell verlassen?»

sem volt. Dallamok áramlottak fel s alá és én uszkáltam ebben az árban s el akartam merülni; erre a szem rám tekintett s fentartott a zúgó habokon. Éjszaka lett megint, ekkor két óriás lépett elém ragyogó páncélban: Alaphang és Kvint! fölragadtak, de a szem mosolygott: Tudom, mi tölti el vággyal kebledet; Terc, a szende, szelid fiu, az óriások közé fog állni, hallani fogod édes hangját, még egyszer látni fogsz engem s dallamaim a tiéd lesznek.

Szünetet tartott.

— S látta még egyszer a szemet?

— Igen, láttam még egyszer! Évekig sóhajtoztam álomországban — ott — igen, ott! Egy felséges völgyben ültem s hallgattam, amint a virágok együtt énekelnek. Csak egy szál napraforgó hallgatott s bezárt kelyhét szomoruan lógatta a földre. Láthatatlan kötelék vont feléje — fölemelte fejét — a kehely felpattant; s rám ragyogott belőle a szem. Erre a hangok fénysugarakként haladtak fejemből a virágokig, melyek mohón beszitták őket. A napraforgó szirmai mind nagyobbakra nőttek — izzó hő áradt belőlük — körülfogott — a szem eltűnt s én is a kehelyben.

Az utolsó szavaknál felugrott s gyors, fiatalos léptekkel kisietett a szobából. Hiába várakoztam visszatérésére, elhátározta tehát, hogy a városba megyek.

A brandenburgi kapu táján jártam már, midőn a sötétben egy magas alakot láttam tovalépkedni s azonnal ráismertem a különcömre. Megszólítottam:

— Miért hagyott ott egyszerre?

— Melegem lett s megcsendült az eufon.

— Nem értem Önt!

«Es wurde zu heiss, und der Euphon¹⁹⁾ fing an zu klingen.»

«Ich verstehe Sie nicht!»

«Desto besser.»

«Desto schlimmer, denn ich möchte Sie gern ganz verstehen.»

«Hören Sie denn nichts?»

«Nein.»

«— Es ist vorüber! — Lassen Sie uns gehen. Ich liebe sonst nicht eben die Gesellschaft; aber — Sie komponieren nicht — Sie sind kein Berliner.» —

«Ich kann nicht ergründen, was Sie gegen die Berliner einnimmt. Hier, wo die Kunst geachtet und in hohem Masse ausgeübt wird, sollt' ich meinen, müsste einem Manne von Ihrem künstlerischen Geiste wohl sein!»

«Sie irren! — Zu meiner Qual bin ich verdammt, hier wie ein abgeschiedener Geist im öden Raume umherzuirren.»

«Im öden Raume, hier, in Berlin?»

«Ja, öde ist's um mich her, denn kein verwandter Geist tritt auf mich zu. Ich stehe allein.»

«Aber die Künstler! die Komponisten!»

«Weg damit! Sie kritteln und kritteln — verfeinern alles bis zur feinsten Messlichkeit, wühlen alles durch, um nur einen armseligen Gedanken zu finden; über dem Schwatzen von Kunst, von Kunstsinn und was weiss ich — können sie nicht zum Schaffen kommen, und wird ihnen einmal so zu mute, als wenn sie ein paar Gedanken ans Tageslicht befördern müssten, so zeigt die furchtbare Kälte ihre weite Entfernung von der Sonne — es ist lappländische Arbeit.»

«Ihr Urteil scheint mir viel zu hart. Wenigstens müssen Sie die herrlichen Aufführungen im Theater befriedigen.»

«Ich hatte es über mich gewonnen, einmal wieder ins Theater zu gehen, um meines jungen Freundes Oper zu hören — wie heisst sie gleich? — Ha, die ganze Welt ist in

— Jobb is.

— Dehogy is, szeretném önt egészen megérteni,

— Hát nem hall semmit?

— Nem.

— Elmult! — Gyerünk. Egyébként nem nagyon kedvelem a társaságot; azonban — ön nem zeneszerző — nem berlini.

— Nem tudom kitalálni, mi teszi önt elfogulttá a berliniekkel szemben. Itt, ahol a művészetnek becsülete van s oly mértékben gyakorolják, nézetem szerint egy, az ön művészelképével bíró embernek jól kellene magát éreznie!

— Téved! Nagy gyötrelmemre arra vagyok kárhóztatva, hogy, mint valami kóbor szellem, a pusztá térben bolyongjak itt.

— A pusztá térben, itt, Berlinben?

— Igen, pusztaság van körülöttem, mert rokon szellem nem csatlakozik hozzám. Egyedül állok.

— De hát a művészek! a zeneszerzők!

— El velük! Csak gáncsoskodnak és gáncsoskodnak — elfinomítanak mindent a legfinomabb mérhetőségig, mindent felhánynak, hogy csak egyetlen szegényes gondolatra leljenek; a művészetről, a művészi érzékről s tudom is még miről való fecsegéstől nem tudnak alkotáshoz jutni s amikor egyszer úgy érzik, mintha egy pár gondolatot kellene napvilágra hozniok, a borzalmas hidegség mutatja, mily messze vannak a naptól — ez lapföldi munka.

— Ítéletét tulságosan szigorúnak találom. A pompás színházi előadásoknak legalább ki kell önt elégíteniök.

— Rászántam magam, hogy megint elmegyek egyszer a színházba, meghallgatni fiatal barátom operáját — mi is a címe, na? — Ah, az egész világ benne van ebben az operában! A kicicomázott emberek tarka, nyüzsgő sokaságán

dieser Oper! Durch das bunte Gewühl geputzter Menschen ziehen die Geister des Orkus²⁰⁾ — alles hat hier Stimme und allmächtigen Klang — Teufel, ich meine ja «Don Juan!»²¹⁾ Aber nicht die Ouvertüre, welche Prestissimo, ohne Sinn und Verstand abgesprudelt wurde, konnt' ich überstehen; und ich hatte mich bereitet dazu durch Fasten und Gebet, weil ich weiss, dass der Euphon von diesen Massen viel zu sehr bewegt wird und unrein anspricht!»

«Wenn ich auch eingestehen muss, dass Mozarts Meisterwerke grösstenteils auf eine kaum erklärliche Weise hier vernachlässigt werden, so erfreuen sich doch Glucks²²⁾ Werke gewiss einer würdigen Darstellung.»

«Meinen Sie? — Ich wollte einmal «Iphigenia in Tauris» hören. Als ich ins Theater trete, höre ich, dass man die Overtüre der «Iphigenia in Aulis» spielt. Hm — denke ich, ein Irrtum; man gibt diese Iphigenia! Ich erstaune, als nun das Andante eintritt, womit die «Iphigenia in Tauris» anfängt, und der Sturm folgt. Zwanzig Jahre liegen dazwischen! Die ganze Wirkung, die ganze wohlberechnete Exposition des Trauerspiels geht verloren. Ein stilles Meer — ein Sturm — die Griechen werden ans Land geworfen, die Oper ist da! — Wie? hat der Komponist die Ouvertüre ins Gelag hineingeschrieben, dass man sie wie ein Trompeterstückchen abblasen kann, wie und wo man will?»

«Ich gestehe den Missgriff ein. Indessen man tut doch alles, um Glucks Werke zu heben.»

«Ei ja!» sagte er kurz und lächelte dann bitter und immer bitterer. Plötzlich fuhr er auf, und nichts vermochte ihn aufzuhalten. Er war im Augenblicke wie verschwunden,²³⁾ und mehrere Tage hintereinander suchte ich ihn im Tiergarten vergebens. — —

*

Einige Monate waren vergangen, als ich an einem kalten regnerischen Abende mich in einem entfernten Teile

Orkus szellemei vonulnak át — mindenre van itt szólam s mindenható hang — az ördögbe, na, «Don Juan»-t gondolom! De már a nyitányt se birtam végighallgatni, prestissimo, érzék és értelem nélkül hadarták le; pedig böjttel és imádsággal készültem elő rá, mert tudom, hogy az eufon ezektől a tömegektől tulságosan felindul és nem tiszta hangot ad.

— Habár el kell ismernem, hogy itt Mozart remekeit jórészt igazán érthetetlenül elhanyagolják, Gluck művei mégis csak határozottan méltó előadásban részesülnek.

— Azt hiszi? — Egyszer meg akartam hallgatni «Iphigenia Taurisban»-t. Midőn a színházba lépek, hallom, hogy az «Iphigenia Aulisban» nyitányát játsszák. Hm, gondolom, tévedtem; *ezt* az Iphigeniát adják! Nagyot nézek, midőn erre az az andante jön, mellyel az «Iphigenia Taurisban» kezdődik s következik rá a vihar. Husz év esik közben! Az egész hatás, a tragédia jól kiszámított egész előkészítő kezdete oda. Mozdulatlan tenger — vihar — a görögök a szárazra vetve, kész az opera! Hát a zeneszerző a nyitányt egy dáridóba költötte, hogy mint valami trombitás-darabocskát, bárhogya és bárhol elfújhatják?

— Bevallom, hiba. Mindamellett minden megtörténik a tekintetben, hogy Gluck műveit emeljék.

— Persze, — szólt kurtán — s aztán mind keserűbben és keserűbben mosolygott. Egyszerre felriadt s semmi sem tudta többé tartóztatni. Egy szempillantás alatt mintha a föld nyelte volna el s több napon át hiába kerestem az Állatkertben.

Elmult néhány hónap, mikor egy hideg, esős este, egy távoli városrészben eltöltöttem az időt s Friedrichstrassei

der Stadt verspätet hatte und nun nach meiner Wohnung in der Friedrichsstrasse eilte. Ich musste bei dem Theater vorbei; die rauschende Musik, Trompeten und Pauken, erinnerten mich, dass gerade Glucks «Armida» gegeben wurde, und ich war im Begriff, hineinzugehen, als ein sonderbares Selbstgespräch, dicht an den Fenstern, wo man fast jeden Ton des Orchesters hört, meine Aufmerksamkeit erregte.

«Jetzt kömmt der König — sie spielen den Marsch — o paukt, paukt nur zu! — 's ist recht munter! ja, ja, sie müssen ihn heute eilfmal machen — der Zug hat sonst nicht Zug genug. — Ha ha — maestoso — schleppt euch, Kinderchen. — Sieh, da bleibt ein Figurant mit der Schuh-schleife hängen. — Richtig, zum zwölftenmal! und immer auf die Dominante²⁴⁾ hinausgeschlagen. — O ihr ewigen Mächte, das endet nimmer! Jetzt macht er sein Kompliment — Armida dankt ergebenst. — Noch einmal? — Richtig, es fehlen noch zwei Soldaten! Jetzt wird ins Rezi-tativ²⁵⁾ hineingepoltert. — Welcher böse Geist hat mich hier festgebannt?»

«Der Bann ist gelöst», rief ich. «Kommen Sie!»

Ich fasste meinen Sonderling aus dem Tiergarten — denn niemand anders war der Selbstredner — rasch beim Arm und zog ihn mit mir fort. Er schien überrascht und folgte mir schweigend. Schon waren wir in der Friedrichsstrasse, als er plötzlich stillstand.

«Ich kenne Sie», — sagte er. «Sie waren im Tiergarten — wir sprachen viel — ich habe Wein getrunken — habe mich erhitzt — nachher klang der Euphon zwei Tage hindurch — ich habe viel ausgestanden — es ist vorüber!»

«Ich freue mich, dass der Zufall Sie mir wieder zugeführt hat. Lassen Sie uns näher miteinander bekannt werden. Nicht weit von hier wohne ich; wie wär' es»...

«Ich kann und darf zu niemand gehen.»

«Nein, Sie entkommen mir nicht; ich gehe mit Ihnen.»

lakásomra siettem. Utam a színház mellett vezetett; a har-
sogó zene, trombita s dob, eszembe juttatta, hogy éppen
Gluck «Armida»-ját adják s már éppen be akartam térni,
midőn közvetlenül azok előtt az ablakok előtt, amelyek
mellett a zenekarnak szinte minden hangját hallani, külö-
nös monológ keltette fel figyelmemet.

— Most jön a király — az indulót játsszák — dobolja-
tok, neki, doboljatok! igazán vidám! ugy, ugy, ma tizenegy-
szer kell eljátszaniok — a menetnek különben nincs elég
menete — Hah, hah — maestoso — lassan, gyerekek. — Ni,
ott egy segédszínész cipőszalagjával beléakadt valamibe. —
Csakugyan, tizenkettedszer! s mindig a dominánsra kiverve.
— Ó, örök hatalmak, sose lesz vége! Most bókol — Armida
alázatosan megköszöni. — Még egyszer? — Csakugyan,
még két katona hiányzik! Most a recitativóba dobognak
bele. — Melyik gonosz szellem ígézett ide engemet?

— Az ígézet megtört, — kiáltottam. — Jöjjön.

Állatkerti különcömet — mert senki más nem volt a
magában beszélgető — gyorsan karon ragadtam s elhuz-
tam. Látszott, meghökkent s szó nélkül követett. Már a
Friedrichstrassén voltunk, mikor hirtelen megállott.

— Ismerem önt, — szólta. — Ön az Állatkertben volt
— sokat beszélgettünk — bort ittam — felhevültem —
utána két napig csengett az eufon — sokat szenvedtem —
elmult!

— Örülök, hogy a véletlen ismét hozzám vezérelte. Is-
merkedjünk meg jobban egymással. Nem messze lakom
innen, mi lenne...

— Nem bírok s nem szabad senkihez se mennem.

— Nem, nem szabadul meg tőlem, Önnel megyek.

«So werden Sie noch ein paar hundert Schritte mit mir laufen müssen. Aber Sie wollten ja ins Theater?»

«Ich wollte «Armida» hören, aber nun —»

«Sie sollen j e t z t «Armida» hören! kommen Sie!» —

Schweigend gingen wir die Friedrichsstrasse hinauf; rasch bog er in eine Querstrasse ein, und kaum vermochte ich ihm zu folgen, so schnell lief er die Strasse hinab, bis er endlich vor einem unansehnlichen Hause stillstand. Ziemlich lange hatte er gepocht, als man endlich öffnete. Im Finstern tappend erreichten wir die Treppe und ein Zimmer im obern Stock, dessen Türe mein Führer sorgfältig verschloss. Ich hörte noch eine Türe öffnen; bald darauf trat er mit einem angezündeten Lichte hinein, und der Anblick des sonderbar aufstaffierten Zimmers überraschte mich nicht wenig. Altmodisch reich verzierte Stühle, eine Wanduhr mit vergoldetem Gehäuse und ein breiter, schwerfälliger Spiegel gaben dem Ganzen das düstere Ansehn verjährter Pracht.²⁶⁾ In der Mitte stand ein kleines Klavier, auf demselben ein grosses Tintenfass von Porzellan, und daneben lagen einige Bogen rastrirtes Papier. Ein schärferer Blick auf diese Vorrichtung zum Komponieren überzeugte mich jedoch, dass seit langer Zeit nichts geschrieben sein musste; denn ganz vergelbt war das Papier, und dickes Spinnengewebe überzog das Tintenfass. Der Mann trat vor einen Schrank in der Ecke des Zimmers, den ich noch nicht bemerkt hatte, und als er den Vorhang wegzog, wurde ich eine Reihe schön gebundener Bücher gewahr mit goldnen Aufschriften: «Orfeo», «Armida», «Alceste», «Iphigenia» u. s. w., kurz, Glucks Meisterwerke sah ich beisammen stehen.

«Sie besitzen Glucks sämtliche Werke?» rief ich.

Er antwortete nicht, aber zum krampfhaften Lächeln verzog sich der Mund, und das Muskelspiel in den eingefallenen Backen verzerrte im Augenblick das Gesicht zur schauerlichen Maske. Starr den düstern Blick auf mich

— Akkor pár száz lépést kell még velem gyalogolnia. De hiszen ön színházba indult?

— Armidát akartam meghallgatni, de most már...

— *Most* fogja Armidát hallani! jöjjön!

Hallgatva mentünk felfelé a Friedrichstrassén; hirtelen befordult egy mellékutcába, alig birtam követni, oly gyorsan szaladt az utcán lefelé, míg végre egy jelentéktelen ház előtt megállott. Meglehetősen sokáig kopogott, míg végre kaput nyitottak. Sötétben tapogatózva értünk a lépcsőhöz s a felső emeleten egy szobához, melynek ajtaját vezetöm gondosan bezárt. Még egy ajtót hallottam nyilni; majd nemsokára meggyújtott világgal belépett s a különös berendezésű szoba láttára nagyon meglepődtem. Régimódiasan, dús diszű székek, egy aranyozott szekrényű falóra s egy széles, nehézkes tükör elavult, komor pompát kölcsönöztek az egésznek. Középen egy kis zongora állt, rajta nagy, porcellán tintatartó s mellette néhány iv kottapapír. Azonban egy figyelmesebb pillantás erre a zeneszerzői berendezésre meggyőzött róla, hogy régóta nem irhattak már; a papír ugyanis egészen megsárgult s a tintatartót vastag pókháló borította. A férfiu egy, a szobasarokban álló szekrényhez lépett, melyet idáig nem vettem észre s midőn a függönyt félrehuzta, egy sor szépkötésű könyvet pillantottam meg ilyen aranybetűs felirásokkal: «Orfeo», «Armida», «Alceste», «Iphigenia» stb., szóval Gluck remekeit láttam egymás mellett.

— Önnek megvannak Gluck összes művei? — kiáltottam.

Nem felelt, ellenben szája görcsös mosolyra huzódott s beesett arcán az izomjáték egy pillanat alatt borzalmas álarccá torzította arcát. Komor tekintetét mereven rám szegezve, kivette az egyik könyvet — «Armida» volt — s

gerichtet, ergriff er eins der Bücher — es war «Armida» — und schritt feierlich zum Klavier hin. Ich öffnete es schnell und stellte den zusammengelegten Pult auf; er schien das gern zu sehen. Er schlug das Buch auf, und — wer schildert mein Erstaunen! ich erblickte rastrierte Blätter, aber mit keiner Note beschrieben.

Er begann: «Jetzt werde ich die Ouvertüre spielen! Wenden Sie die Blätter um, und zur rechten Zeit!» — Ich versprach das, und nun spielte er herrlich und meisterhaft, mit vollgriffigen Akkorden, das majestätische Tempo di Marcia,²⁷⁾ womit die Ouvertüre anhebt, fast ganz dem Original getreu; aber das Allegro war nur mit Glucks Hauptgedanken durchflochten. Er brachte so viele neue geniale Wendungen hinein, dass mein Erstaunen immer wuchs. Vorzüglich waren seine Modulationen²⁸⁾ frappant, ohne grell zu werden, und er wusste den einfachen Hauptgedanken so viele melodiose Melismen²⁹⁾ anzureihen, dass jene immer in neuer, verjüngter Gestalt wiederzukehren schienen. Sein Gesicht glühte; bald zogen sich die Augenbraunen zusammen, und ein lang verhaltener Zorn wollte gewaltsam losbrechen, bald schwamm das Auge in Tränen tiefer Wehmut. Zuweilen sang er, wenn beide Hände in künstlichen Melismen arbeiteten, das Thema mit einer angenehmen Tenorstimme; dann wusste er auf ganz besondere Weise mit der Stimme den dumpfen Ton der anschlagenden Pauke nachzuahmen. Ich wandte die Blätter fleissig um, indem ich seine Blicke verfolgte. Die Ouvertüre war geendet, und er fiel erschöpft mit geschlossenen Augen in den Lehnstuhl zurück. Bald raffte er sich aber wieder auf, und indem er hastig mehrere leere Blätter des Buchs umschlug, sagte er mit dumpfer Stimme:

«Alles dieses, mein Herr, habe ich geschrieben, als ich aus dem Reich der Träume kam. Aber ich verriet Unheiligen das Heilige, und eine eiskalte Hand fasste in dies glühende Herz! Es brach nicht; da wurde ich verdammt,

ünnepélyesen a zongorához lépett. Én gyorsan felnyitottam s az összerakott kottatartót felállítottam; láthatóan szívesen vette. Kinyitotta a könyvet és — ki festhetné le elcsodálkozásomat — kottalapokat pillantottam meg, — de hangjegyek nélkül.

Igy kezdte: — Most a nyitányt fogom játszani! Forgasson, de kellő időben! — Megigértem s erre eljátszotta pompásan, mesterien, telt akkordokkal a felséges tempo di marcia-t, amellyel a nyitány kezdődik, szinte az eredeti hűségével, az allegro azonban csak át volt szöve Gluck vezérgondolataival. Oly sok zseniális új fordulatot vitt bele, hogy bámulatom folyvást nőtt. Különösen modulációi voltak meglepőek, anélkül, hogy rikitóakká váltak volna s az egyszerű vezérgondolatokhoz oly sok dallamos melismát tudott fűzni, hogy, úgy tetszett, mindig új, megifjult alakban ismétlődnek. Arca lángolt; hol összehúzódott a szemöldöke s egy sokáig elfojtott düh akart erőszakkal kitörni, hol bánatos könnyben uszott a szeme. Néha, ha mindkét keze mesterséges melismáin dolgozott, kellemes tenorhangon énekelte a témát; azután egészen különös módon tudta utánózni hangjával a megszólaló dob tompa hangját. Én szorgalmasan forgattam s közben tekintetét kísértem. A nyitánynak vége volt s kimerülten, lehunytt szemekkel dőlt hátra a karosszékre. Azonban csakhamar ismét összeszedte magát s miközben gyorsan átlapozott néhány üres könyvlapot, tompa hangon így szólt:

— Uram, ezt mind akkor irtam, mikor álmországból megjöttem. Csakhogy szentségteleneknek árultam el a szentséget s egy jéghideg kéz belemarkolt ebbe az izzó szíjbe. Nem szakadt meg; akkor arra kárhoztam, hogy úgy

zu wandeln unter den Unheiligen wie ein abgeschiedener Geist — gestaltlos, damit mich niemand kenne, bis mich die Sonnenblume wieder emporhebt zu dem Ewigen. — Ha — jetzt lassen Sie uns Armidens Szene singen!»

Nun sang er die Schlussszene der Armida mit einem Ausdruck, der mein Innerstes durchdrang.³⁰⁾ Auch hier wich er merklich von dem eigentlichen Originalen ab; aber seine veränderte Musik war die Glucksche Szene gleichsam in höherer Potenz. Alles, was Hass, Liebe, Verzweiflung, Raserei in den stärksten Zügen ausdrücken kann, fasste er gewaltig in Töne zusammen. Seine Stimme schien die eines Jünglings, denn von tiefer Dumpfheit schwoll sie empor zur durchdringenden Stärke. Alle meine Fibern zitterten — ich war ausser mir. Als er geendet hatte, warf ich mich ihm in die Arme und rief mit gepresster Stimme: «Was ist das? wer sind Sie?» —

Er stand auf und mass mich mit ernstem, durchdringenden Blick; doch als ich weiter fragen wollte, war er mit dem Lichte durch die Türe entwichen und hatte mich im Finstern gelassen. Es hatte beinahe eine Viertelstunde gedauert; ich verzweifelte, ihn wieder zu sehen, und suchte, durch den Stand des Klaviers orientiert, die Türe zu öffnen, als er plötzlich in einem gestickten Galakleide, reicher Weste, den Degen an der Seite, mit dem Lichte in der Hand hereintrat.

Ich erstarrte; feierlich kam er auf mich zu, fasste mich sanft bei der Hand und sagte, sonderbar lächelnd: «Ich bin der Ritter Gluck!»³¹⁾

járjak-keljek a szentségtelenek közt, mint valami kóbor lélek — alak nélkül, hogy senki se ismerjen, míg csak a napraforgó fel nem emel megint az Örökkévalóhoz. — Hah, énekeljük el most Armida áriáját!

Erre elénekelte az Armida zárójelenetét bensőmíg ható kifejezéssel. Itt is észrevehetően eltért a tulajdonképpeni eredetitől; azonban az általa megváltoztatott zene a glucki jelenet volt, mintegy magasabb hatványon. Ami csak gyűlöletet, szerelmet, kétségbeesést, örvöngést a legerősebb vonásokkal ki tud fejezni, azt mind hatalmas erővel foglalta hangokba. Hangja, úgy tetszett, egy ifjué volt, ugyanis mély tompaságból átható erőre kapott. Minden ízem remegett — magamon kívül voltam. Amint bevégezte, karjába vetettem magam s fojtott hangon kiáltottam: «Mi ez? Ki Ön?»

Felállt s komoly, átható tekintettel mért végig; mikor azonban tovább akartam kérdezősködni, a világgal eltűnt az ajtóban s ott hagyott a sötétben. Tartott majd egy negyedóraig; kétségbeestem, hogy sose látom többé s a zongora helyéből tájékozódva, megpróbáltam az ajtón benyitni, midőn kezében a világgal hirtelen belépett himzett diszöltönyben, dushimzésű mellényben, oldalán karddal.

Megdermedtem; ünnepélyesen hozzám lépett, szeliden kézenfogott s különös mosollyal így szólt: «*Gluck lovag vagyok!*»

Jegyzetek.

1) A „Phantasiestücke in Callots Manier. Blätter aus dem Tagebuche eines reisenden Enthusiasten“ c. gyűjteményből. — 2) Hoffmann 1807—8-ban lakott Berlinben. — 3) Az „Unter den Linden“ nevű ut a „Brandenburger Tor“-on át vezet a „Tiergarten“ nevű hatalmas parkba. Hires helyiségek voltak itt a Weber- és a Klaus-féle „Zelt“-ek (sátrak). Az „Unter den Linden“-t derékszögben metszi a „Friedrichstrasse“, ahol Hoffmann lakott. — 4) Karoline Bethmann, hires berlini színésznő. — 5) Célzás Fichte J. G. „Der geschlossene Handelstaat“ (1800) c. művére. — 6) Himmelnek Kotzebue szövegére írott dalműve (1805): „Fanchon vagy a verklis lány.“ — 7) = akitől most szemem többé nem tud elválni. — 8) = csatlakozott. — 9) Hangjelölő rendszer: basszus alaphanghoz számmal fejezik ki a megfelelő magas hangokat. — 10) = mélyen kebléből huzza a lélekzetet. — 11) cseppek állanak a homlokon. — 12) (olasz) „mindnyájan“, az összes hangok s hangszerek együttese. — 13) = nem hagyja el az ütenyt. — 14) (olasz) „egy hangon“. — 15) = jó javaslat. — 16) = saját velejévé és vérévé. — 17) Női alak Ariosto „Örjögő Roland“-jában (VI. k.) — 18) A lélek női alaknak elképzelve, az „Ámor és Psyche“ hősnője. — 19) Az alkotó és reprodukáló zenei tehetség jelképe. — 20) Az alvilág istenének latin neve. — 21) Mozart F. A. (1756—1791) operája. — 22) Gluck Kristóf Vilibáld lovag (1717—1784), a korában wagneri jelentőségű zeneszerző; ebben a novellában említett művei: „Iphigenia Aulisban“, „Iphigenia Taurisban“, „Armida“, „Orpheus és Eurydike“, „Alkestis“, eredetiben olasz címmel mind. — 23) = mintha eltűnt volna. — 24) (olasz) „uralkodó“, minden skála ötödik hangja. — 25) (olasz) énekelt beszéd. — 26) = elavult pompa komor külsejét adták. — 27) (olasz) indulótempó. — 28) Hangnemváltoztatás. — 29) (görög) egy szótagra több hangot énekelni vagy játszani. — 30) = oly kifejezéssel, mely bensőmet átjárta. — 31) Nem valami eszelős, aki magát Glucknak tartja, hanem a földre visszatért s Hoffmannak megjelent nagy zeneszerző.

Országos Széchényi Könyvtár

Hungária Hírlapnyomda R.-T. Budapest

Kétnyelvű Klasszikus Könyvtár

Az eddig megjelent füzetek közül a következők kaphatók:

Angolul és magyarul:

- Bret Harte:** The Idyll of Red Gulch (47)
Chesterton: The Eye of Apollo (17)
Dickens: The Black Veil (33)
Emerson: Art (45)
Gissing: A Man of his Day (39)
Hawthorne: Dr. Heidegger's ex-
Irwing: Don Juan (60)
Research (62)
Jerome: Ready for Sea (29)
Lamb: Shakespeare's Tempest (27)
Mark Twain: A Restless Night (23)
Pain Barry: The Window (25)
Poe: Hop-Frog (55)
Wells: The Red Room (37)
Wells: The Sea Raiders (49)
Wilde: The Happy Prince (1)
Wilde: The Selfish Giant (21)
Wilde: The Devoted Friend (31)
Wilde: The Remarkable Rocket (41)

Franciául és magyarul:

- Balsac:** Le Grand d'Espagne (59)
Courteline: La Loi sur les Chiens (35)
Daudet: Les Trois Messes Bas-
ses (30)
Farrère: Le Gardien de Cime-
tière (28)
France: Le Jongleur de Notre-
Dame (22)

- France:** Le Petit Soldat de Plomb (38)
France: La Descente de Mar-
bode aux Enfers (46)
Gautier: Le Pied de Momie (12)
Gourmont: Mains de Reine (48)
Maeterlinck: Sur la Mort d'un
Petit Chien (18)
Maupassant: Une Vendetta (40)
Maupassant: Un Duel (42)
Mérimée: Le Corse (Mateo
Falcone) (24)
Mérimée: L'Enlèvement de la
Redoute. — Ce qu'il en coûte
de sauver une Turquie (61)
Rolland: Le Buisson Ardent (50)
Stendhal: La Duchesse de Pal-
liano (57)
Zola: Le Paradis des Chats (32)

Olaszul és magyarul:

- D'Annunzio:** Cincinnato (20)
Fraccaroli: Il Capriccio di un
Pomereggio d'Estate (34)
Manzoni: Viva il pané! (53)
Pellico: Zanze (54)
Puccini: La Carbonaia (44)

Németül és magyarul:

- Hauff:** Die Geschichte von
Kalif Storch (36)
Hoffmann: Ritter Gluck (58)
Brentano: Die drei Nüsse (56)

Oroszul és magyarul:

- Puskin:** Metelj (43)